

आरोग्य क्षेत्राचा अनुशेष

आरोग्य संस्था पूर्ण क्षमतेने कार्यरत होण्याच्या गरजेबाबत राज्यपाल महोदयांचे निर्देश

दिनांक १ एप्रिल २००० रोजी सार्वजनिक आरोग्य क्षेत्राचा अनुशेष रु. १ हजार ३५३ कोटी ६७ लाख होता. एप्रिल २००० ते मार्च २००९ या आठ वर्षांत रु. ५४६ कोटी १६ लाख एवढी रक्कम अनुशेष निर्मूलनासाठी खर्च झाली. दिनांक १ एप्रिल २००९ रोजी आरोग्य क्षेत्राचा शिल्लक अनुशेष रु. ८०७ कोटी ५१ लाख होता. वर्ष २००८-०९ चा अर्थसंकल्प मांडताना तत्कालिन वित्तमंत्र्यांनी आरोग्य क्षेत्रातील अनुशेष दूर करण्यासाठी रु. ६३९ कोटींची तरतूद केल्याचे म्हटले होते. मात्र त्या वर्षात अनुशेष दूर झाला नाही. वर्ष २००९-१०चा अर्थसंकल्प मांडताना पुन्हा एकदा दिनांक १ एप्रिल २००९ पर्यंत रु. ८०७ कोटी ५१ लाख अनुशेष शिल्लक असल्याचे व राज्यपालांच्या निर्देशानुसार या वर्षात आवश्यक तरतूद करण्यात आली असल्याचे सांगण्यात आले होते.

महामहिम राज्यपाल महोदयांनी दिनांक १९ मार्च २०१० रोजी अनुशेषासंदर्भात राज्य शासनास दिलेल्या निर्देशांमध्ये नमूद केले आहे की, “दिनांक १ एप्रिल २००९ पर्यंत शिल्लक असलेल्या रु. ८०७ कोटी ५१ लाख अनुशेषापैकी किती रक्कम खर्च झाली याबाबतची आकडेवारी उपलब्ध नसली तरी विभागाने दिलेली माहिती हा खर्च बराच कमी असणार आहे असे दर्शविते.” अनुशेषाचा विचार करता सिंचनाव्यतिरिक्त इतर क्षेत्रांमधील अनुशेषामध्ये आरोग्य क्षेत्राचा वाटा सर्वाधिक (९५.१८ टक्के) होता. अनुशेष दूर होण्यासाठी निधी खर्च करण्याची सार्वजनिक आरोग्य क्षेत्राची गती फार कमी आहे याची नोंद घेऊन राज्यपाल महोदयांनी अनुशेष निवारणासाठी दिलेला निधी खर्च होण्यातील अडथळे ओळखून सार्वजनिक आरोग्य विभागाने आवश्यक त्या उपाययोजना मोहिमेच्या स्वरूपात हाती घेण्याच्या आवश्यकतेवर भर दिलेला आहे.

राज्यपाल महोदयांनी असेही निरीक्षण नोंदविले आहे की, “अनुशेष असलेल्या जिल्ह्यांमध्ये सार्वजनिक आरोग्य संस्था पुरविणे आवश्यक असले तरी त्या आरोग्य संस्था त्यांच्या पूर्ण क्षमतेने कार्यरत असणे अधिक महत्त्वाचे आहे. त्यासाठी त्यांना आवश्यक पुरेशा पायाभूत सुविधा निर्माण करून देणे महत्त्वाचे असून अनुशेष निधीचा वापर आरोग्य संस्था असलेल्या ठिकाणी पायाभूत सुविधा निर्माण करण्यासाठी झाला पाहिजे. तरच या आरोग्य संस्था त्यांच्या पूर्ण क्षमतेने काम करू शकतील व त्यांना अर्थ प्राप्त होईल.”

११व्या पंचवार्षिक योजनेसाठी (२००७-१२) भारत सरकारने नेमून दिलेली उद्दिष्टे

- आरोग्य संस्थांचा दर्जा सुधारणे व बळकटीकरण करणे.
- प्रादेशिक व आंतरप्रादेशिक विषमता दूर करण्यासाठी ग्रामीण, डोंगराळ व आदिवासी क्षेत्रातील आरोग्य सेवांची व्याप्ती वाढविणे.
- प्रादेशिक स्तरावरील संदर्भ सेवांचे विकेंद्रीकरण व बळकटीकरण करणे.
- अर्भक मृत्यू दर, माता मृत्यू दर व जन्मदर लक्षणीय प्रमाणात कमी करणे.
- अनुसूचित जाती / जमाती बहुल भागात प्राथम्याने आरोग्य सेवा पुरविणे.

महाराष्ट्राची आर्थिक पाहणी, २००९-१० मध्ये आरोग्य सेवांसंदर्भात नोंदविलेली निरीक्षणे

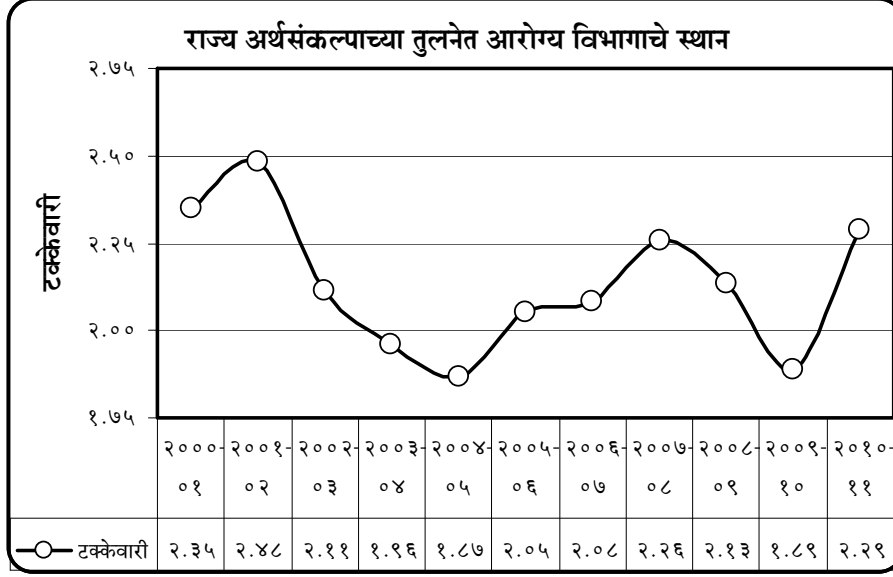
- राज्यात १९९१ या वर्षी उपलब्ध आरोग्य संस्थांचा विचार करता प्रति लाख लोकसंख्येमागे १४४ खाटा उपलब्ध होत्या. हे प्रमाण वर्ष २००८-०९ पर्यंत ९१ एवढे कमी झाले आहे.
- २००८-०९ या वर्षी सार्वजनिक आरोग्य सेवांसाठी एकूण रु. १ हजार १५६ कोटी ४६ लाख नियतव्यय देण्यात आला होता. यापैकी केवळ रु. ५५५ कोटी २५ लाख (४८.०१ टक्के) एवढाच निधी खर्च झाला.
- २००९-१० या वर्षासाठी आरोग्य सेवांसाठी रु. १ हजार १९३ कोटी १९ लाख एवढा नियतव्यय देण्यात आला होता. ऑक्टोबर, २००९ पर्यंत (७ महिन्यात) यापैकी केवळ १२५ कोटी ३३ लाख (१० टक्के) निधी खर्च झाला.
- आरोग्य सेवांवर राज्य शासनाने खर्च केलेल्या निधीचे स्थूल राज्यांतर्गत उत्पन्नाशी प्रमाण केवळ ०.३२ टक्के एवढे होते.
- वर्ष २००९-१० मध्ये नोव्हेंबर, २००९ अखेर सर्वसाधारणपणे ३८.५ टक्के बालके व ५१.७ टक्के आदिवासी बालके कुपोषित आढळली.

या पार्श्वभूमीवर वित्तमंत्र्यांच्या अर्थसंकल्पीय भाषाणातील आरोग्यविषयक मुद्दे

- १२ वर्षे जुन्या जीवनदायी योजनेची नव्याने माहिती.
- केंद्रपुरस्कृत राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियानांतर्गत आरोग्य संस्थांच्या गुणवत्तेत वाढ केल्याचा दावा.
- राज्यात प्रस्तावित १७ नर्स मिडवाईफ प्रशिक्षण शाळांपैकी ३ शाळा (रायगड, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग) सुरू करण्याची घोषणा.
- केंद्र पुरस्कृत प्रधानमंत्री स्वास्थ्य सुरक्षा योजनेंतर्गत सर ज. जी. समूह रुग्णालयास यंत्रसामग्री व शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, नागपूरचे श्रेणीवर्धन

शासन खर्च करीत असलेल्या एकूण निधीपैकी जेमतेम २ टक्के निधी आरोग्यासाठी

आलेख क्र. १

स्रोत : अर्थसंकल्पीय अंदाज पुस्तिका, निव्वळ रकमा व वित्तविषयक विवरणपत्र

- अर्थसंकल्पाच्या तुलनेत आरोग्य विभागावर होणाऱ्या खर्चाचे प्रमाण वरील आलेखावरून स्पष्ट होते.
- राज्य अर्थसंकल्पाच्या तुलनेत गेल्या दहा वर्षांमधील सर्वाधिक खर्च २००१-०२ मध्ये २.४८ टक्के एवढा झाला होता. त्यानंतर या प्रमाणात घट झाली आहे.
- वर्ष २००५-०६ पासून या प्रमाणात वाढ होत असल्याचे आशादायक चित्र दिसत असतानाच पुन्हा वर्ष २००८-०९ व २००९-१० मध्ये या प्रमाणात मोठी घट झालेली दिसते.
- वर्ष २०१०-११ चे खर्चाचे अंदाज चढे असले तरी मागील सर्वसाधारण अनुभवावरून या प्रमाणात घटच होईल असे दिसते.

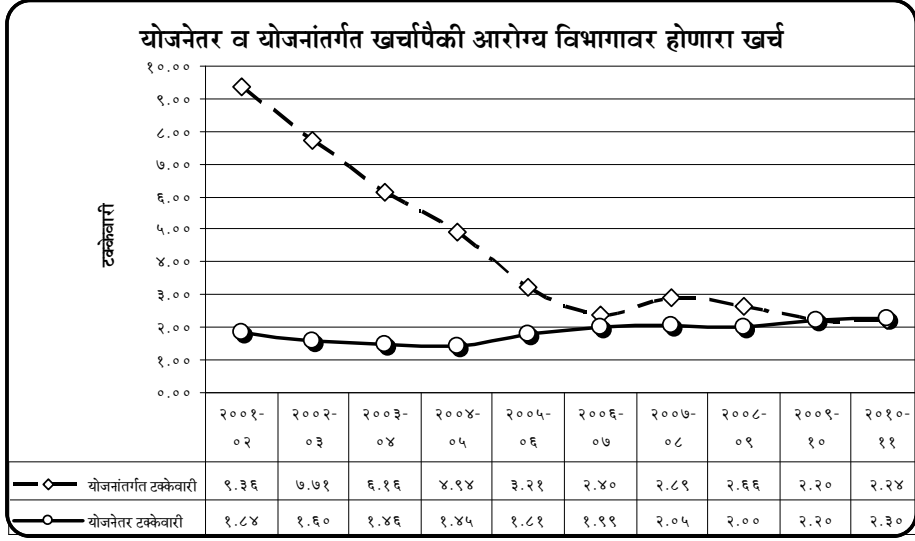
११व्या पंचवार्षिक योजनेची उद्दिष्टे व साध्ये

आरोग्यविषयक निर्देशक	ठरविण्यात आलेली उद्दिष्टे	साध्य	
		२००७	२००८
जन्मदर	१६	१८.१	१७.९
मृत्युदर	५	६.६	६.६
एकूण जननदर	२.१	२.०	उ.ना.
अर्भक मृत्युदर	१७	३४	३३
नवजात अर्भक मृत्युदर	१५	२५	उ.ना.
माता मृत्युदर	११०	१३०	उ.ना.

स्रोत: महाराष्ट्राची आर्थिक पाहणी, २००९-१०, उ.ना. - उपलब्ध नाही

राज्य योजनेपैकी आरोग्यावर होणाऱ्या खर्चात सातत्यपूर्ण घसरण
योजनेच्या १०० रुपयांपैकी २ रुपये आरोग्यासाठी

आलेख क्र. २

स्त्रोत : अर्थसंकल्पीय अंदाज पुस्तिका, निव्वळ रकमा व वित्तविषयक विवरणपत्र

जीवनदायी योजना – नव्या बाटलीत जुनेच 'औषध'

दारिद्र्य रेषेखालील लोकांपैकी ०.१ टक्के लोकांनाही योजनेचा लाभ नाही.

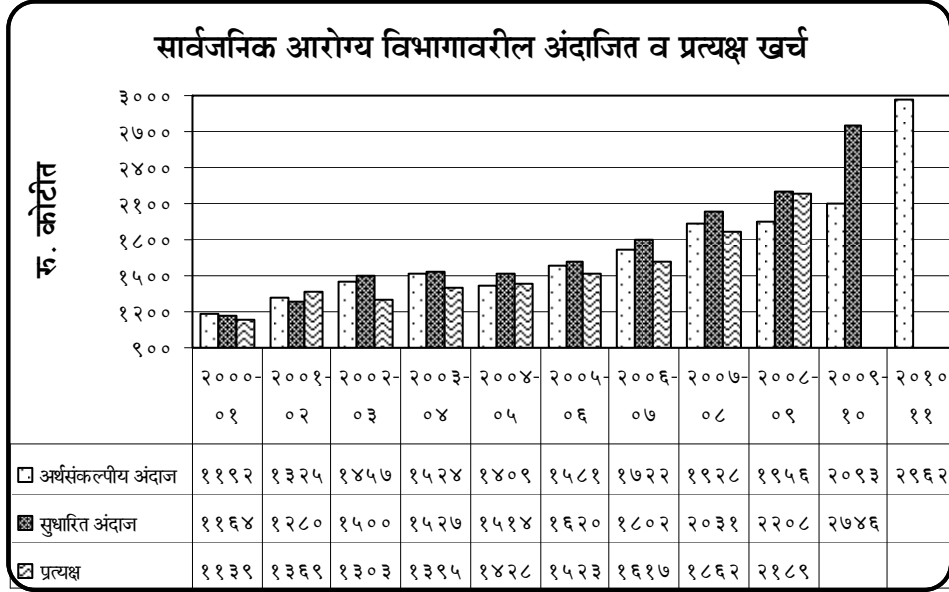
अर्थसंकल्प सादर करताना मान. अर्थमंत्र्यांनी राजीव गांधी जीवनदायी योजना सुरू करण्यात येणार असल्याचे सांगितले. मान. मुख्यमंत्र्यांच्या अध्यक्षतेखाली एक विश्वस्त मंडळ स्थापन करण्यात येईल व पहिल्या टप्प्यासाठी रु. २५० कोटींची तरतूद करण्यात येईल असेही अर्थमंत्र्यांनी आपल्या भाषणात सांगितले आहे. अर्थमंत्र्यांच्या या घोषणा म्हणजे निव्वळ धूळफेक आहे.

राज्यात वर्ष १९९७ पासूनच जीवनदायी योजना राबविली जात असून योजनेसाठी रु. २५० कोटींचा निकाय निधी (कॉर्पस) उभारण्याचे उद्दिष्ट योजनेच्या सुरुवातीपासूनच ठेवण्यात आले होते. गेल्या १२ वर्षांमध्ये शासनाला जेमतेम रु. १४ कोटींचा निधी योजनेसाठी उभारता आला.

वर्ष २००७-०८ या वर्षी फलनिष्पत्ती अर्थसंकल्पाच्या माध्यमातून या योजनेचा आढावा घेण्यात आला होता. या आढाव्यानुसार १० वर्षांमध्ये केवळ १०,८६८ रुग्णांना (दारिद्र्य रेषेखालील लोकसंख्येपैकी ०.१ टक्के) या योजनेचा लाभ मिळाल्याचे निदर्शनास आले होते. त्याचप्रमाणे केवळ हृदय शस्त्रक्रियांसाठीच ही योजना राबविली गेली. योजनेतर्गत ३२ रुग्णालयांना मान्यता देण्यात आली होती व त्यापैकी २४ रुग्णालये खाजगी होती. यापैकी बहुतांश रुग्णालयांनी योजना राबविली नव्हती. योजनेचा लाभ घेतलेल्यापैकी ८० टक्के रुग्णांनी मुंबईतील ४ शासकीय / पालिका रुग्णालयांमधून व विशेषतः जे. जे. रुग्णालयातून शस्त्रक्रिया करून घेतल्या. या शिवाय योजनेतर्गत रुग्णास रु. १ लाख ५० हजार एवढी रक्कम उपलब्ध होऊ शकत असताना केवळ रु. ५० हजार एवढीच रक्कम सर्वसाधारणपणे मंजूर करण्यात येत होती. पर्यायाने रुग्णांना स्वतःचे पैसे उभे करावे लागत होते.

सार्वजनिक आरोग्यासाठीच्या तरतूद व अंदाजांपेक्षा खर्च नेहमीच कमी

आलेख क्र. ३

स्त्रोत : अर्थसंकल्पीय अंदाज पुस्तिका, निव्वळ रकमा

- अर्थसंकल्पीय अंदाजांच्या व सुधारीत अंदाजांच्या तुलनेत सार्वजनिक आरोग्य विभागावरील खर्च प्रत्यक्षात नेहमीच कमी होत आलेला आहे.
- २००९-१० व २०१०-११ चे चढवून वाढवून सांगितलेले अंदाजही प्रत्यक्षात कितपत उतरतील याबद्दल साशंकता आहे.
- शिवाय राज्यपाल महोदयांनी आपल्या निर्देशांमध्ये हे नमूद केलेले आहेच की, आरोग्य विभागाने त्यांना दिलेल्या माहितीनुसार केलेल्या तरतुदीपेक्षा आरोग्यावरील प्रत्यक्ष खर्च बराच कमी असणार आहे.
- २०१०-११ साठी शासनाने आरोग्यासाठी केलेली तरतूद प्रत्यक्षात खर्च झाली तरी प्रत्येक नागरिकाच्या आरोग्यावर शासन केवळ रु. २८३ खर्च करेल.

केंद्र पुरस्कृत प्रजनन व बाल आरोग्य कार्यक्रमांतर्गत मंजूर निधी व प्रत्यक्ष झालेला खर्च

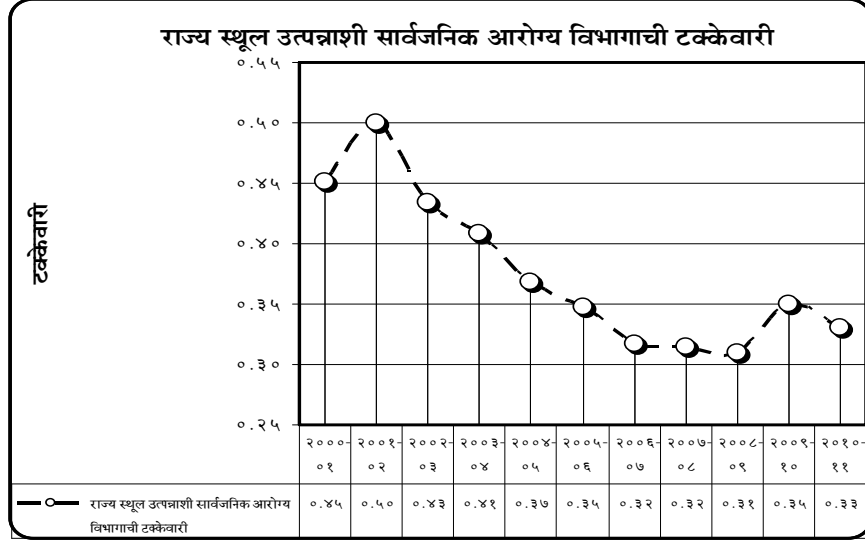
(रुपये कोटीत)

वर्ष	मंजूर निधी	प्रत्यक्ष खर्च	टक्केवारी
२००५-०६	५७.१४	१५.५४	२७.२
२००६-०७	१२४.३४	४०.५३	३२.६
२००७-०८	१८६.२०	९९.२२	५३.३
२००८-०९	३६३.२९	१७७.१६	४८.९
२००९-१०	२२४.६४	५२.१६	२३.२

स्त्रोत: आरोग्य संचालनालयाचा डिसेंबर, २००९ चा अहवाल. (ऑक्टोबर, २००९ पर्यंत)

राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या ५ टक्के आरोग्यावर खर्च करण्याच्या आश्वासनाचा
आघाडी शासनाला विसर

आलेख क्र. ४

स्रोत : संक्षिप्त अर्थसंकल्प, २००९-१० व अर्थसंकल्पीय अंदाज पुस्तिका, निव्वळ रकमा

- लोकशाही आघाडी शासनाने, वर्ष २००० मध्ये सत्तेवर येताच जाहीर केलेल्या किमान समान कार्यक्रमांमध्ये सर्वांसाठी प्राथमिक आरोग्य सुविधा हे धोरण कार्यवाहीत आणण्याचे व त्यासाठी राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या ५ टक्के रक्कम राखून ठेवण्याचे आश्वासन दिले होते.
- मात्र एकाही वर्षी आरोग्यासाठी एवढी भरीव तरतूद शासनाने केलेली नाही. एकाही वर्षी हे प्रमाण १ टक्क्यापर्यंतसुद्धा पोहोचलेले नाही.
- उलटपक्षी २००१-०२ मधील राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या ०.५० टक्के एवढे खर्चाचे प्रमाण सातत्याने कमी होत २०१०-११ मध्ये ते केवळ ०.३३ टक्क्यांवर पोहोचले आहे.

काही महत्त्वाच्या आरोग्य कार्यक्रमांवर घटत चाललेला खर्च

(कोटी रुपये)

कार्यक्रम	खर्च		
	२००७-०८	२००८-०९	२००९-१०
कुटुंब कल्याण कार्यक्रम	१९१.८७	२६२.४०	१२१.८८
प्रजनन व बाल आरोग्य कार्यक्रम-२	९९.२२	१७७.१६	५२.१६
राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान	१२१.९३	१२०.९०	६०.६०
राष्ट्रीय हिवताप नियंत्रण कार्यक्रम	५०.७०	१६.१६	०.४४
जीवनदायी आरोग्य योजना	१९.८३	२३.४४	५.९६

स्रोत: आरोग्य संचालनालयाचा डिसेंबर, २००९ चा अहवाल. (ऑक्टोबर, २००९ पर्यंत)

पदे रिक्त: शासन सुस्त

शासनाने राज्यातील जनतेला रोगावरील प्रतिबंधक उपाय व रोगोपचार या दोन महत्वाच्या मार्गाने आरोग्य सुविधा देणे अपेक्षित आहे. कोणत्याही सेवा क्षेत्राची मदत ही कर्मचाऱ्यांवर अवलंबून असते मात्र आरोग्य विभागातील विविध संवर्गातील अधिकारी व कर्मचाऱ्यांची मोठ्या प्रमाणावरील रिक्त असलेली पदे पाहिल्यास विभागाकडून मिळणाऱ्या सेवेवर याचा परिणाम होतो याबाबत शंका नाही.

आरोग्य सेवा संचालनालयांतर्गत गट-अ व गट-ब संवर्गातील १७.६ टक्के पदे रिक्त

संवर्ग	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
महाराष्ट्र वैद्यकीय आरोग्य सेवा गट-अ (वर्ग-१)	१,४३९	५६३	८७६
महाराष्ट्र वैद्यकीय आरोग्य सेवा श्रेणी अ- ज्युनिअर	७,२८१	६,६३४	६४७
सामान्य राज्य सेवा – श्रेणी अ व ब	५१७	२८०	२३७
एकूण	९,२३७	७,४७७	१,७६०
आरोग्य सहाय्यक (पुरुष) - जिल्हास्तरीय	२,८७८	२,०६२	८१६
आरोग्य सहाय्यक (पुरुष) – राज्यस्तरीय	१,७२२	१,५०३	२१९
एकूण	४,६००	३,५६५	१,०३५
बहुउद्देशीय आरोग्य कर्मचारी (पुरुष) - जिल्हास्तरीय	६,८५०	५,९०१	९४९
बहुउद्देशीय आरोग्य कर्मचारी (पुरुष) -राज्यस्तरीय	५,३६०	४,००४	१,३५६
एकूण	१२,२१०	९,९०५	२,३०५
आरोग्य सहाय्यक (स्त्री)	२,१६०	२,०३०	१३०
बहुउद्देशीय आरोग्य कर्मचारी (स्त्री)	१२,५५५	१२,०९४	४६१
एकूण पाडा स्वयंसेवक	११,४८२	१०,८५३	६२९
त्यापैकी स्त्री पाडा स्वयंसेवक		९,००७	
एन.आर.एच.एम.अंतर्गत (कंत्राटीपध्दतीने) भरलेली पदे*			
अतिरिक्त बहुउद्देशीय आरोग्य कर्मचारी (स्त्री)	९,२१७	५,२०२	४,०१५
प्राथमिक अरोग्य केंद्राच्या ठिकाणी परिचारिका	१,६११	८९५	७१६
आरोग्य सहाय्यक (स्त्री)	१,९११	१,४७९	४३२
आर.सी.एच. २ अंतर्गत पदे**			
बहुउद्देशीय आरोग्य कर्मचारी (स्त्री)	१,०१५	८५५	१६०
एकूण	६५,९९८	५४,३५५	११,६४३

स्रोत: आरोग्य संचालनालयाचा डिसेंबर, २००९ चा अहवाल. * राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियानांतर्गत. ** कुटुंब कल्याण कार्यक्रमांतर्गत.

शुश्रूषा विभागांतर्गत संवर्गनिहाय रिक्त पदे

अक्र	पदाचे नाव	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१	अधिसेविका	३०	१७	१३
२	सहाय्यक अधिसेविकास	११५	४२	७३
३	पाठ्यनिर्देशिका	१९१	१४३	४८
४	सार्वजनिक आरोग्य परिचारिका	२६७	२२०	४७
५	बालरुग्ण तज्ञ परिचारिका	७९	५३	२६
६	मनोरुग्ण तज्ञ परिचारिका	१३६	८८	४८
७	सा.आ.परिचारिका (निर्देशिका)	११	१०	१
८	इनचार्ज सिस्टर	९००	७८१	११९
९	अधिपरिचारिका	७,६०८	६,७११	८९७
१०	पाडा स्वयंसेवक	२,१६०	२,०३०	१३०
११	ए एन एम	१२,५५५	१२,०९४	४६१
एकूण		२४,०५२	२२,१८९	१,८६३

राज्यातील सार्वजनिक आरोग्य प्रयोगशाळांमधील रिक्त पदे

अक्र	संवर्ग	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१	गट - अ	१४	३	११
२	गट - ब	५६	३५	२१
३	गट - क	२९१	२६९	२२
४	गट - ड	११४	१०९	५
एकूण		४७५	४१६	५९

नागरी प्रजनन व बाल आरोग्य कार्यक्रमांतर्गत महानगरपालिकांसाठी मंजूर व रिक्त पदे

अक्र.	पदनाम	मंजूर पदे	रिक्त पदे
१	वैद्यकीय अधिकारी	१०९	६२
२	पी.एच.एन/एल.एच.व्ही	१०२	६८
३	ए.एन.एम/एन.एम/एस.एम	४७५	२६३
४	लिपिक	८३	३३
५	शिपाई	८४	३९
६	लिनक वर्क	१,८७५	१,५३५
७	कार्यक्रम व्यवस्थापक	२०	१३
८	अकाउंटंट	२०	८
९	डाटा एन्ट्री ऑपरेटर	२०	६
१०	प्रयोगशाळा तंत्रज्ञ	११	६
एकूण		२७९९	२०३३

नवसंजीवनी योजना

राज्यातील विषेशत: आदिवासी भागातील अर्भकमृत्यु आणि मातामृत्यु कमी करण्यासाठी आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात कार्यान्वित असलेल्या विविध योजनांच्या अंमलबजावणीमध्ये एकसूत्रता व प्रभावीपणा आणण्याच्या दृष्टीने सर्व घटक कार्यक्रमांना एकत्र करून शासनाने नवसंजीवनी योजना सुरू केली आहे.

नवसंजीवनी कार्यक्षेत्रातील रिक्त पदे

अक्र	बाबी	एकूण पदे	रिक्त पदे
१	वैद्यकीय अधिकारी वर्ग २ आणि ३	८७५	५१
२	आरोग्य सहाय्यक पुरुष	६१९	४७
३	आरोग्य सहाय्यक स्त्री	६०६	६४
४	बहुउद्देशीय आरोग्य कर्मचारी पुरुष	२,३४६	१३४
५	बहुउद्देशीय आरोग्य कर्मचारी स्त्री	२,७१५	५२
६	वाहन चालक	४९०	३४
७	मानसेवी वैद्यकीय अधिकारी	१७२	३८
८	पाडा स्वयंसेवक	११,४८२	७१३
	एकूण	१९,३०५	१,१३३

नवसंजीवनी योजनेतर्गत बालमृत्यूची माहिती

वर्ष	० ते १ वयोगट	१ ते ६ वयोगट	एकूण
२००४-२००५	५५१८	२४८५	८००३
२००५-२००६	५४०९	२२८१	७६९०
२००६-२००७	५८०६	२१९७	८००३
२००७-२००८	४७९२	१९१३	६७०५
२००८-२००९	४५२५	१५६१	६०८६
२००९-२०१०	२७६०	११९८	३९५८

स्त्रोत: आरोग्य संचालनालयाचा डिसेंबर, २००९ चा अहवाल. (ऑक्टोबर, २००९ पर्यंत)

मातृत्व अनुदान योजना

सात महिन्यात नोंदणी झालेल्या महिलांपैकी जेमतेम १० टक्के महिलांनाच पूर्ण अनुदान

वर्ष	नोंदणी झालेल्या माता	संपूर्ण अनुदान मिळालेल्या माता	टक्केवारी
२००४-२००५	१,४५,८४४	९६,५२१	६६.१८
२००५-२००६	१,७७,६३०	१,१९,०१५	६७.००
२००६-२००७	१,५९,४६३	९६,२९८	६०.३८
२००७-२००८	१,२२,५४६	७८,८१८	६४.३१
२००८-२००९	१,१७,१३७	७०,२८३	६०.००
२००९-२०१०	१,०४,३२०	१०,७४७	१०.३०

स्त्रोत: आरोग्य संचालनालयाचा डिसेंबर, २००९ चा अहवाल. (ऑक्टोबर, २००९ पर्यंत)

अपुच्या आरोग्य संस्था

१९९१ च्या जनगणनेच्या निकषानुसार खालील तक्त्यात नमूद केल्यानुसार आरोग्य संस्था मंजूर करण्यात आल्या. १९९१ च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्राची लोकसंख्या ७ कोटी ८९ लाख होती. वर्ष २०१० मध्ये राज्याची लोकसंख्या ११ कोटीपर्यंत पोहोचली आहे. लोकसंख्येमध्ये ३ कोटीपेक्षा अधिक भर पडलेली आहे. असे असताना १९९१ च्या जनगणनेवर आधारित आरोग्य संस्थाही शासनास बांधता आलेल्या नाहीत. बांधकाम पूर्ण झालेल्या किती संस्था पूर्ण क्षमतेने कार्यरत आहेत हा स्वतंत्रच विषय आहे.

आरोग्य संस्था	मंजूर संस्था	बांधकाम पूर्ण	बांधकाम प्रगतीपथावर	बांधकाम सुरू न झालेल्या
उपकेंद्र	१०,५७९	७,४५२	८००	२,३२७
प्राथ. आरोग्य केंद्र	१,८१६	१,५४०	१४०	१३६
ग्रामीण रुग्णालय	३७६	२६६	३५	७५

स्त्रोत: आरोग्य संचालनालयाचा डिसेंबर, २००९ चा अहवाल.

शालेय आरोग्य तपासणी कार्यक्रम

सन २००८-०९ या वर्षीचा इ. १ ली ते इ. ४ थी च्या विद्यार्थ्यांच्या आरोग्य तपासणीचा अहवाल केवळ ४७ टक्के विद्यार्थ्यांची तपासणी; तपासणी केलेल्यापैकी २२ टक्के विद्यार्थी आजारी

एकूण विद्यार्थी	तपासलेली विद्यार्थी	दोषी आढळलेले	उपचार केलेले
२२,८६,९५२	१०,३३,६८६	२,३१,२०५	२,२६,३३१

आजाराचा प्रकार	आजारी विद्यार्थी	आजाराचा प्रकार	आजारी विद्यार्थी
रक्तक्षय	३०,१३२	कातडीचे आजार	१९,९८०
जंतदोष	३३,७७०	डोळ्याचे आजार	२०,१९७
रातआंधळेपणा	१५,१४०	दाताचे आजार	३४,४८५
कानस्राव	१९,५२०	इतर आजार	२४,०५१
खरुज	२०,५१६		

स्त्रोत: आरोग्य संचालनालयाचा डिसेंबर, २००९ चा अहवाल.